

מעורבות הציבור בקידום נושאים סביבתיים

סקירה ותובנות מפרספקטיבה בינלאומית

ד"ר גלית כהן-בלנקשטיין || ד"ר איתי גרינשפן

חגית נעלי יוסף || ינון גבע

מרכיבי הסקירה

- מטרה: למידה מהצלחות.
- טרמינולוגיה.
- מסגרת ניתוח.
- קריטריונים לבחירה.
- השחקנים / היחזמים ומידת מעורבותם
  - האוכלוסיה הנהנית
  - הסוגיות הנידונות
  - קנה מידה וגיוון הגיאוגרפי
  - מתודולוגיות / טכניקות
- מקרים לדוגמא.
- תובנות וקישור לישראל

בין שיתוף ציבור למעורבות הציבור

שיתוף ציבור public participation   מעורבות הציבור civic engagement

- דרישה מלמטה (grassroots) / חברה אזרחית מאורגנת (NGO)
- פוטנציאל ליחס משולש: האזרח, הממסד, NGOs

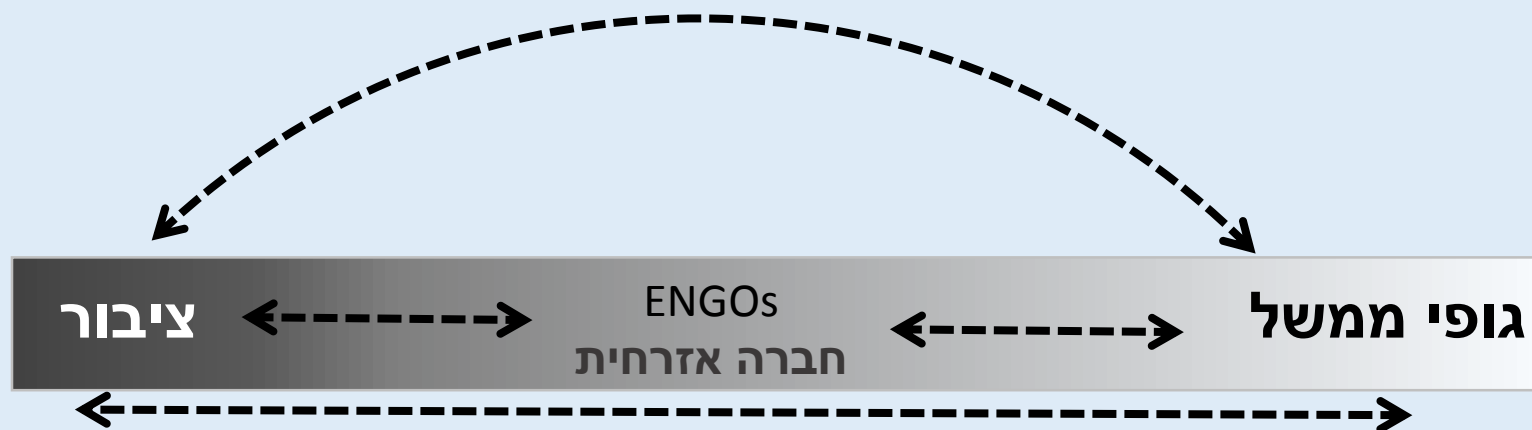
- מלמעלה למטה. Top-down
- קביעת כללי משחק על ידי הממסד
- בהשתתפות דרג פוליטי / דרג מקצועי
- רמות מיסוד שונות של תהליכי שיתוף

- מי משתתף?
- בחסות הממסד או לעומת הממסד?
- האם משתלב בקביעת המדיניות?
- סינגור, שיתוף פעולה, שותפות

- מי משתתף?
- שילוב התהליך בקביעת מדיניות?

שחקנים מעורבים ומקורות יוזמה אפשריים בתהליך השיתוף

1. ציר השיתוף: מי היוזם?

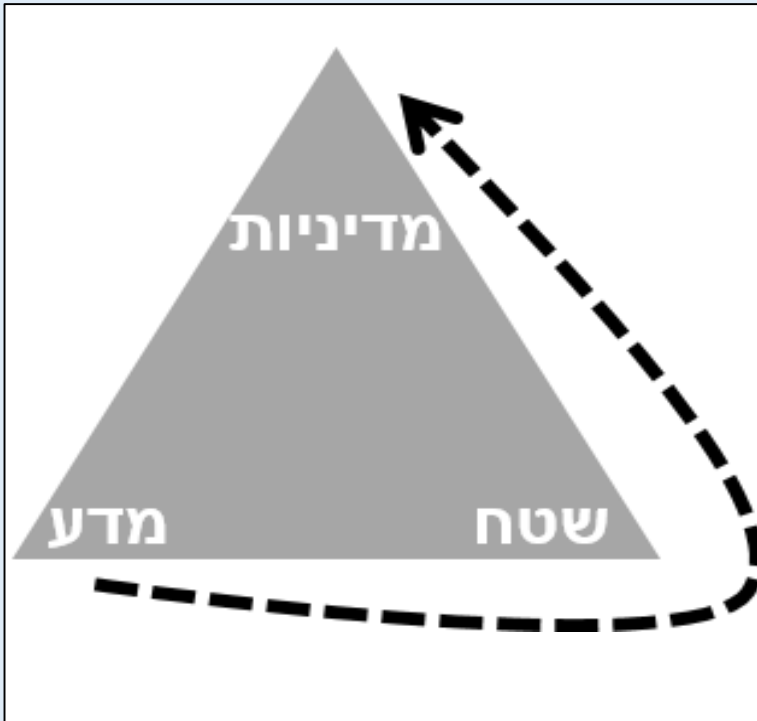
- ציר יחסים; יותר מאשר top-down (שיתוף ציבור) או bottom-up (מעורבות ציבור)

שחקנים מעורבים ומקורות יוזמה אפשריים בתהליך השיתוף

2. משולש הניהול: מדיניות, מדע, שטח

Henry Mintzberg : *Managers not MBAs*, 2003

- מודל ניהולי. משלב התבוננות, חשיבה ועשייה.
- **מדיניות** art = חזון, ראייה כוללת, יוזמה, אמנות
- **מדע** science = חשיבה, תכנון, הסקת מסקנות
- **שטח** craft = ניסיון, חוויה, עשייה, learning on the job, יצירה
- מעורבות הציבור מאפשרת לשלב את הניסיון המעשי (של תושבים, קהילות, אנשי מקצוע) בתהליך קבלת ההחלטות

קריטריונים לבחירת מקרי חקר

1. גיוון בסוגיות סביבתיות

- שינויי אקלים
- ניהול מערכות / תכנון
- טבע עירוני
- צדק סביבתי
- שימור מינים
- טיפול בפסולת

2. גיוון / חדשנות מתודולוגית

- אפליקציות ייעודיות
- הנהגה דמוקרטית
- חינוך הציבור
- שילוב תושבים ביישום
- מדיניות ממשלתית

מעודדת שיתוף

3. גיוון באוכלוסיית היעד

- מוחלשות עירוניות
- מוחלשות כפריות / ילידיות
- מבוססות

4. גיוון גיאוגרפי

תקציר מקרה חקר

- התפתחות שלבי היוזמה: על משולש הידע
- מגמת השיתוף: מלמעלה למטה או מלמטה למעלה
- מיקום על ציר השיתוף
- המדינה בה יושמה היוזמה
- הסוגיה הסביבתית שבמוקד היוזמה
- תקופת הפעילות של היוזמה
- מקור היוזמה / הגוף היוזם / המוטיבציה ליוזמה
- הארגונים המעורבים בתהליך: פירוט בדגש על ארגוני החברה האזרחית
- הכלי המרכזיים שהיו בשימוש

שלבי התפתחות היוזמה:

מיקום על ציר השיתוף:

מדינה:

סוגיה סביבתית:

תקופה:

מקור היוזמה:

ארגונים מעורבים:

כלים מרכזיים:

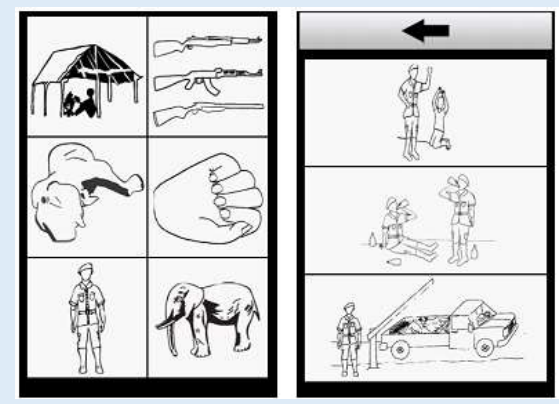
Extreme Citizen Science

מדע אזרחי בשירות קהילות שוליים

רקע: מעבדה ו-Social enterprise בראשות פרופ' מוקי חקלאי ב-UCL המקדמת את השימוש בכלים של מדע אזרחי בקרב אוכלוסיות מודרות בעולם

קהל היעד (לדוגמה): שבטים ילידיים ביער הגשם בקונגו פנו לאנתרופולוג שעבד עימם, בבקשה שיסייע להיאבק בציד מסחרי לא חוקי באזורם.

כלי השיתוף: פיתוח אפליקציה סלולרית ייחודית ללא שימוש במילים ומספרים כלל, עקב שיעורי אנלפביתיות גבוהים במיוחד בקרב התושבים.

Dudley Greenhouse

ומיזם חקלאי-מסחרי בבעלות ובניהול הקהילה

רקע: ארגון הפיתוח הקהילתי (CDC) של שכונת דאדלי הוא אחד המוכרים בתחום בארה"ב. החממה הוקמה בשיתוף עם ארגון Food Project ומספקת תוצרת חקלאית לתושבים ולמכירה לשוק החופשי.

כלי השיתוף: הניהול האסטרטגי של החממה מופקד בידי ועדה מייעצת של 10 תושבים מהשכונה. הועדה קובעת מטרות ובונה תכניות בהתאם לערכי הקהילה וצרכיה.

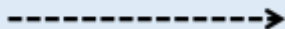
מיקום: בוסטון, ארה"ב

התפתחות היוזמה:

מיקום על
ציר השיתוף:

Bottom Top

סוגיה סביבתית:

מדבריות מזון
עירוניות
בריאות קהילתית

VCAPS: Participatory Modeling

מודל רב-מגזרי בהיערכות לשינויי אקלים

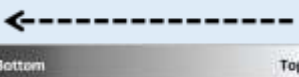
מיקום: ארה"ב

התפתחות היוזמה:

מיקום על ציר השיתוף:

סוגיה סביבתית: שינויי אקלים באזורי חוף

רקע: על רקע מודעות גוברת לנזקי אקלים ברמה המקומית בארה"ב, פורסמה קריאה רשמית לפיתוח כלי היערכות. מכון ציבורי מציע מודל לתכנון ההיערכות לשינויי אקלים וניהול סיכונים ברמה המקומית.

כלי השיתוף: שחקנים ממגזרים שונים (בעלי עסקים, תושבים, נציגי רשות) מתכנסים יחד לבניית מודל היערכות למשבר. תהליך בניית המודל נעשה בזמן אמת על מסך מחשב, וקושר בין תהליכים אקולוגיים, תגובות השוק והקהילתי.

מה ניתן ללמוד ממקרי החקר? מפת דרכים

המלצות לארגוני החברה האזרחית

מעורבות ציבור = הקניית כלים + מתן כוח

כלי מדע וטכנולוגיה

מדע ואנשי מדע (קודקוד המדע במשולש):

1. יכולת לספק הערכה מושכלת על נושאים סביבתיים ולתרגם ידע מקומי למדיניות סביבתית, ולהיפך.
2. מהווים גורם מתווך המקל על המתח המובנה בקשר בין שלטונות לתושבים.
  - ארגוני חברה אזרחית ואקדמיה מספקים להם אכסניה.
  - **טכנולוגיה**. מחלחלת לפרקטיקה של מעורבות הציבור. אפליקציות לטלפונים, ומיפוי ידידותי לאזרח, עצומות וירטואליות. GIS
  - הרחבה של הקהל הרלוונטי והעמקה של מעורבות קהל מטרה ספציפי.
  - **אולם**: טכנולוגיה אינה תחליף לשיטות מסורתיות של מעורבות הציבור. מחייב ליווי של כלי שיתוף אחרים: סדנאות, מפגשים המוניים או ישיבות מצומצמות.
  - בהקשר הישראלי, פוטנציאל לפיתוח טכנולוגיות. אפליקציה לניטור של דריסות בע"ח בכבישי הארץ.

התאמת כלי השיתוף לקהל היעד

אוכלוסייה חזקה:

- פעילויות המשתלבות בסגנון החיים של אוכלוסיות אלה. מפגשים אטרקטיביים, הפנינג בעל אופי מסויים, טיולים, או אירועים קבועים אחרים. אוכלוסיה מגויסת שדורש הנעה

אוכלוסיות מוחלשת:

- שיתוף ציבור ממסדי של קהילות מוחלשות דורש **תהליך משמעותי של לימוד הדדדי** והקניית כלים למשתתפים.
- יש לאפשר לחברי הקהילה לקחת חלק אינטגרלי, שוויוני ומשמעותי בתהליך.
- יש להרחיב ההגדרות הסביבתיות אל המרחב החברתי, כך שגם אוכלוסיות אלו ירגישו הזדהות עם הסוגיות הנידונות. **למשל, שיח של צדק סביבתי**

התאמת כלי השיתוף לקהל היעד

בקרב קהילות עירוניות מוחלשות.

- מתן כוח וערך לתושבי הקהילה ולידע המקומי שלה:
  - למידה חברתית משותפת
  - הקניית ידע וכלים לקהילה.
- כוח: שילוב של נציגי הקהילה בגופים מקבלי ההחלטות

בקרב קהילות כפריות מוחלשות.

- בדומה לקהילות עירוניות מוחלשות: למידה הדדית + שילוב קהילה.
  - בנוסף, לקהילות כפריות ידע מסורתי של חיבור לטבע אשר עשוי להיות עשיר בהרבה מהידע המדעי הקיים. יש להתבסס עליו.
- יש ליצור תהליך המותאם לקודים התרבותיים הייחודיים של הקהילה. יש לספק מענה לצרכים המוגדרים על ידי הקהילה ולא רק להשתמש בה להשגת מידע או כלי מדיניות.

התאמת כלי השיתוף לקהל היעד

- **empowered participation** גישת השיתוף המעצים) :
להעביר **כוח** לקהילה יש לתת לקהילה **כלים** להתמודד עם אותו כוח.
מצד שני מתן כלים בלי הכוח להפעיל אותם חסר גם הוא מרכיב
(Fung. 2006 מרכזי)

המלצות לארגוני החברה האזרחית

- ארגונים עם אוריינטציה לקהילה: **חיזוק הקשר עם הממשל**. עשוי לתרום ליציבות המיזמים ולהגדיל את הלגיטימציה לתהליך הן בקרב הציבור הכללי והן בקרב גופים מממנים ומקבלי החלטות.
- ארגונים עם אוריינטציה מול גורמי השלטון: **חיזוק הלגיטימיות הציבורית**. התייעצות עם הקהילה המיוצגת או הקהילה המושפעת, הרחבת מעגל החברים, גיוס פעילים, וחיבור חזק יותר לציבור.

דגמי פעולה של ארגוני חברה אזרחית

ציבור

"המאפשר / מעצים"
הקמת מיזמים בהובלת
הקהילה ו/או בבעלותה

"השותף הפוליטי"
ניטור קהילתי לצורך
השפעה על מדיניות

מבצע

יוזם

ציר אופי המעורבות

ציר האוריינטציה

"המקצוען"
בניית תשתית לשיתוף
ממסדי בסביבה חדשה

ממסד

"המבצע"
פיתוח כלים חדשניים
לאיסוף ידע מקומי
והטמעתו במדיניות

המלצות למגזר הציבורי / שינוי מדיניות

- סוגיות סביבתיות לרוב קשורות לסוגיות חברתיות רחבות יותר. יש לערב גם שחקנים האמונים על היבטים חברתיים: *עובדים קהילתיים, יועצים חברתיים, עובדים סוציאליים*
  - מעורבות הציבור אינה רק ביוזמת הממסד אלא גם באמצעות עידוד צמיחה ופעילות של יוזמות אזרחיות מלמטה. יש לעודד מעורבות זו באמצעות הנחת תשתית המעודדת צמיחה של התארגנויות ויוזמות.
1. **"קולות קוראים"** למימון ותמיכה ומאפשרות צמיחה של מגוון יוזמות. המענה לקולות קוראים יהיה בחלקו על ידי ארגונים קיימים ומבוססים המבקשים להרחיב פעילותם ובחלקו על ידי יוזמות חדשות הזקוקות לתמיכה ראשונית כדי לצאת לפועל.
  2. **תשתית לעידוד עסקים חברתיים.** יש לתת את הדעת להבטי גיוס הון לעסקים אלו + רשת תמיכה ראשונית בגיוס ההון הדרוש להנעת עסק חברתי (למשל, ערבויות מדינה)

תודה

Bronx River Alliance

קואליציית צדק סביבתי לשיקום הנהר המזוהם

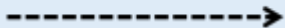
מיקום: ניו יורק, ארה"ב

התפתחות היוזמה:

מיקום על
ציר השיתוף:

Bottom Top

סוגיה סביבתית:
צדק סביבתי
שיקום קרקעות

רקע: קואליציה של עשרות ארגונים מקומיים. מטרתה להבטיח פיתוח עתידי של אזור דרום ברונקס ושיקום קרקעות מזוהמות באזור באופן שיתרום לקהילות שסבלו ממפגעי העבר ויכלול אותן בתהליך, ברוח עקרונות הצדק הסביבתי.

כלי השיתוף: צוותי עבודה נושאים, כל ארגון מעורב בתחום ההתמחות / באזור הגיאוגרפי שלו: שיקום אקולוגי, תכנון מחדש של Brownfields, חינוך, פיתוח כלכלי ועוד.

תכנון מחזור פסולת בתהליך "למידה חברתית"

שיתוף קהילות ילידיות בתכנון הטיפול בשפכים

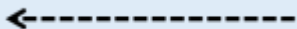
מיקום: ניו זילנד

התפתחות היוזמה:

מיקום על
ציר השיתוף:

Bottom Top

סוגיה סביבתית:
טיפול בפסולת
אורגנית

רקע: מכון מחקר ציבורי המפתח כלים לתכנון סביבתי עם הקהילה. על רקע הגבלות מחמירות על הטמנת פסולת אורגנית בניו זילנד, ולאור התחייבות הממשלה לשתף את הקהילות הילידיות (מאורי) בהחלטות בנושאים סביבתיים.

כלי השיתוף: תהליך למידה הדדית מתמשך לצורך בחירת חלופה בכלים של Life Cycle Assessment. מדענים הלומדים את המסורות המקומיות והצרכים של הקהילה, בעוד מנהיגי הקהילה לומדים כלים מדעיים להערכת חלופות.

